

Uchwała z dnia 23 sierpnia 2006 r., III CZP 52/06

Sędzia SN Jacek Gudowski (przewodniczący, sprawozdawca)

Sędzia SN Elżbieta Skowrońska-Bocian

Sędzia SN Iwona Koper

Sąd Najwyższy w sprawie z wniosku Joanny R. przy uczestnictwie Heleny O.-S. i Magdaleny S. o stwierdzenie nabycia spadku, po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 23 sierpnia 2006 r. zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w Katowicach postanowieniem z dnia 11 kwietnia 2006 r.:

„Czy postanowienie w przedmiocie sporządzenia spisu inwentarza wydane w trybie art. 644 w związku z art. 637 § 2 k.p.c. jest postanowieniem orzekającym co do istoty sprawy w rozumieniu art. 518 zd. 1 k.p.c., od którego przysługuje apelacja, czy też podlega zaskarżeniu zażaleniem?”

podjął uchwałę:

Od postanowienia w przedmiocie sporządzenia spisu inwentarza, wydanego na podstawie art. 644 w związku z art. 637 § 2 k.p.c., przysługuje apelacja.

Uzasadnienie

Postanowieniem z dnia 11 października 2005 r. Sąd Rejonowy w Chorzowie orzekł o sporządzeniu inwentarza spadku po Marku S., zmarłym w dniu 27 lutego 2005 r. w Chorzowie, zlecając jego wykonanie komornikowi.

Przy rozpoznawaniu przez Sąd Okręgowy w Katowicach zażalenia na to postanowienie, wniesionego przez uczestniczkę Helenę O.-S., powstało przytoczone na wstępie zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości. Zagadnienie to zostało przedstawione Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia na podstawie art. 390 § 1 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 518 k.p.c., od postanowienia sądu pierwszej instancji wydanego w postępowaniu nieprocesowym, orzekającego co do istoty sprawy, przysługuje apelacja. Na inne postanowienia, a więc nieorzekające o istocie sprawy, lecz rozstrzygające tylko kwestie formalne, przysługuje – podobnie jak w postępowaniu procesowym – zażalenie. Od tej przejrzystej zasady przepisy szczególne mogą wprowadzać wyjątki, polegające na tym, że od postanowienia dotyczącego istoty sprawy przysługuje zażalenie. Wyjątki takie wynikają m.in. z art. 551 § 2, art. 554 § 3, art. 586¹, 612 § 2 lub art. 648 § 2 k.p.c., a także z innych ustaw (np. art. 27 ust. 4 z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, jedn. tekst: Dz.U. z 2002 r. Nr 147, poz. 1231 ze zm.). W odniesieniu do sporządzania spisu inwentarza takich odrębnych unormowań nie ma, zatem rozstrzygnięcie przedstawionego zagadnienia prawnego zależy przede wszystkim od odpowiedzi na pytanie, czy postanowienie w przedmiocie sporządzenia spisu inwentarza (pozytywne lub negatywne) jest orzeczeniem dotyczącym istoty sprawy, a więc orzeczeniem merytorycznym.

Problematyka sporządzania inwentarza spadku została unormowana w art. 637 i 638 k.p.c. oraz w wydanym na podstawie art. 639 k.p.c. rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 1 października 1991 r. w sprawie szczegółowego trybu postępowania przy zabezpieczaniu spadku i sporządzaniu inwentarza (Dz.U. Nr 92, poz. 411). Dotyczą go także art. 644, 655 § 1 i art. 666 § 2 k.p.c. oraz – w ograniczonym zakresie – kilka innych przepisów kodeksu.

Nie ulega wątpliwości, że spis inwentarza – polegający na ustaleniu i wymienieniu całego majątku spadkowego oraz długów spadku, z zaznaczeniem wartości każdego przedmiotu spadkowego oraz wartości czystego spadku – ma istotne znaczenie w zakresie zabezpieczenia spadku (art. 633 i nast. k.p.c.), ale także na obszarze prawa materialnego, w szczególności w odniesieniu do odpowiedzialności spadkobiercy za długi spadkowe. Zgodnie art. 1031 § 2 zdanie pierwsze k.c., w razie przyjęcia spadku z dobrodziejstwem inwentarza spadkobierca ponosi odpowiedzialność za długi spadkowe tylko do wartości ustalonego w inwentarzu stanu czynnego spadku, chyba że podstępnie nie podał do inwentarza przedmiotów należących do spadku albo podał do spadku nieistniejące długi (por. także art. 1032 k.c. oraz art. 319 k.p.c.). Treść spisu inwentarza wielokrotnie decyduje również o przedmiocie działu spadku (art. 680 § 1 k.p.c.), waży zatem na wartości udziałów poszczególnych spadkobierców w spadku, a tym samym na

wysokości spłat lub dopłat. W efekcie kształtuje zakres praw spadkobierców do schedy spadkowej.

W tej sytuacji, skoro jest jasne, że wydanie postanowienia w przedmiocie sporządzenia spisu inwentarza ma istotne znaczenie w zakresie skutków materialnoprawnych przewidzianych przez prawo spadkowe, nie sposób bronić tezy, iż dotyczy ono tylko incydentalnej kwestii procesowej, rozstrzyganej na etapie dochodzenia do stwierdzenia nabycia spadku i jego działu. Nie ma więc znaczenia także fakt, że postanowienie w przedmiocie sporządzenia spisu nie kończy postępowania spadkowego jako całości oraz że sąd wydaje je na wniosek osoby uprawnionej (art. 637 § 1 k.p.c.) lub z urzędu (art. 644 i 666 § 2 k.p.c.), w każdym bowiem wypadku sąd orzeka co do istoty sprawy, a więc rozstrzyga o tym – ze skutkami w zakresie prawa materialnego – czy istnieją podstawy do sporządzenia inwentarza. Zresztą z punktu widzenia art. 518 k.p.c. nie ma znaczenia fakt, czy postanowienie co do istoty kończy postępowanie w sprawie, czy też stanowi zamknięcie jego fragmentu lub jednego z etapów.

Stwierdzenie, że postanowienie w przedmiocie sporządzenia spisu inwentarza jest orzeczeniem co do istoty sprawy, otwiera drogę do sformułowania wniosku, iż – jeżeli zostało wydane przez sąd pierwszej instancji – podlega zaskarżeniu apelacją. Wniosek ten otrzymuje wsparcie nie tylko w dotychczasowej judykaturze Sądu Najwyższego dotyczącej podobnej problematyki (por. uchwały z dnia 17 czerwca 1998 r., III CZP 19/98, OSNC 1999, nr 1, poz. 1, z dnia 23 września 1999 r., III CZP 25/99, OSNC 2000, nr 3, poz. 45 oraz z dnia 31 stycznia 2001 r., III CZP 51/00, OSNC 2001, nr 6, poz. 81), ale także w treści art. 519¹ § 4 pkt 3 k.p.c. Jest oczywiste, że gdyby ustawodawca nie przewidywał apelacji jako środka odwoławczego od postanowień w sprawach dotyczących spisu inwentarza, to ograniczenie dopuszczalności skargi kasacyjnej przewidziane w tym przepisie byłoby zbędne.

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy podjął uchwałę, jak na wstępie.